

De favoriete biotoop van Martin Melchers. Foto Joke Winkelman

Een Amsterdams portret

Martin Melchers

Als er iemand is die weet wat er aan zoogdieren in Amsterdam is te halen, dan is het Martin Melchers wel. Melchers is op het moment van ons gesprek nog herstellende van een heupoperatie en dus wat minder mobiel. Het interview vindt daarom plaats op de bovenste verdieping van het naast het Amsterdamse Centraal Station gelegen bibliotheekgebouw, vanwaar je een wijds uitzicht hebt over zijn favoriete biotoop. Daar vertelt deze stadsecoloog op een gure meimorgen enthousiast en onafgebroken over het wel en wee van de Amsterdamse zoogdieren.

Joke Winkelman

Van fysiotherapeut tot stadsecoloog

"Van huis uit ben ik fysiotherapeut. Pakweg dertig jaar terug begon ik in Amsterdam met natuurinventarisaties. Ik merkte al gauw dat niemand iets over zoogdieren wist. Kwam ik bij de GGD om te

vragen of zij gegevens over zwarte ratten hadden, keken zij mij verbaasd aan. Ook de gemeente kon mij aan geen enkel gegeven helpen. Gestimuleerd door mijn zwager heb ik toen samen met Geert Timmermans een boekje over de verborgen die-

renwereld van Amsterdam gemaakt: 'Haring in het IJ', met daarin ook een hoofdstuk over zoogdieren. Dat boekje werd in 1991 uitgegeven en bleek een hit. Bij het grote publiek, maar ook bij de gemeente die mij steeds vaker vroeg om natuurgege-

Martin Melchers. Foto Annik Kropman

Martin Melchers

Melchers (1944) is geboren en getogen in Amsterdam. Hij combineerde van 1992 tot aan zijn pensionering in 2010 een loopbaan als fysiotherapeut met een parttime functie als stadsecoloog. Momenteel is hij als zzp'er vooral bezig in het Amsterdamse havengebied, waar hij voorafgaande aan werkzaamheden rugstreepadden en orchideeën opzoekt, salamanders afvangt, of wat maar nodig is. Zijn lievelingsdier is de haas. Hij is gefascineerd door de van de buitenwereld afgesloten Amsterdamse hazenpopulaties en zou graag willen weten of daarin een genetische drift aan te tonen is. Melchers, wat natuurkennis betreft autodidact, kan worden beschouwd als de grondlegger van het Amsterdamse atlasproject en vult deze atlas nog steeds.

vens voor hen te verzamelen. Daarmee werd dat boekje ook de onderlegger voor het Amsterdamse atlasproject."

Hobby werd werk "Op een gegeven moment zei mijn vrouw dat ik voor al dat inventariseerwerk wat moest gaan vragen, want ik was wel heel veel voor de gemeente bezig. Er was toen net een afdeling stadsecologie gekomen, en daar kon ik in 1992 betaald terecht. Nou moet je van je hobby nooit je werk maken, dus begon ik met vier uur per week, later werd dat 16 uur. Daarnaast bleef ik gewoon fysiotherapeut, maar iedereen dacht dat ik de afdeling stadsecologie was. Ik heb toen van veel soortgroepen atlasjes gemaakt. Na mijn pensionering ben ik als zzp'er doorgegaan. Dat paste mooi, want de afdeling stadsecologie was inmiddels opgeheven en alle natuurwerk is nu projectgebonden. Vorig jaar had ik het als zzp'er zo druk dat ik genoeg had verdiend om naar Afrika te gaan om daar eens rond te kijken. Fantastisch!"

De Amsterdamse atlas "De Amsterdamse atlas is een ecologische atlas die de gemeentegrenzen volgt en maar

liefst 432 km² blokken beslaat. Naast stad en haven heeft Amsterdam ook heel wat buiten- en recreatiegebied. Voor die atlas heb ik een netwerk opgebouwd dat mij belt als er ergens iets is gezien. Zo werd ik vorige week gebeld dat er een das was verdronken in de haven. Het bleek een enorm mannetje van 11,5 kilo. Ook treed ik op de lokale televisie op met stadse natuurberichten. Een raar beest in de stad wordt als goed nieuws ervaren! Die optredens leiden dan vanzelf weer tot meer meldingen."

Voorliefde "Ik ben als kind opgegroeid aan de Admiralengracht, waar 's winters brood voor de meeuwen werd gestrooid. Ik zag toen dat de bruine ratten dat brood kwamen opeten, dat vond ik reuze interessant. In die tijd was ook het Amsterdamse Bos in ontwikkeling. Mijn vader ging daar met mij in het fietsstoeltje voorop kijken. Bij de Bosbaan stak toen een haas het fietspad over, dat beeld staat diep in mijn grijze cellen gegroeft. De haas is echt mijn lievelingsdier. Op mijn briefpapier staat dan ook een haas."

Hazen in de stad "Binnen de grenzen van Amsterdam is Schiphol het rijkste aan

hazen. Er wordt daar jaarlijks teruggeschoten tot 500 dieren, maar ik heb werkelijk geen idee hoe je ze daar moet tellen. In het havengebied stikt het er ook van. Er is daar sprake van een optimale biotoop waar niet geschoten mag worden. Maar er zijn ook stadse hazen die helemaal ingebouwd leven. Zo zit er al zeker 25 jaar een groep in een bosplantsoen in Buitenveldert. Ze planten zich er al generaties voort zonder enige relatie met andere hazenpopulaties. Grappig is dat deze hazen een onderdrukte vluchtreactie vertonen, ze huppen wat rond en kijken af en toe achterom. Vluchten betekent immers dat je verkeersslachtoffer wordt. De menselijke bewoners vinden het bovendien hun hazen en sturen nieuwsgierige mensen weg.”

Bijzonderheden en junkies “Door de vele biotopen en verbindingen is Amsterdam enorm soortenrijk. Er is steeds toevoer van dieren via spoorlijnen, waterlopen en wegbermen. Ook worden er aan de randen van de stad interessante biotopen aangelegd, zoals recreatiegebieden en IJburg. Maar in het hart van de stad, in de 19e eeuwse wijken met gesloten bouwblokken, is de soortenrijkdom miniem en moet je het vooral hebben van bruine rat, huismuis en vleermuizen. Incidenteel duikt er wel het een en ander op. Ieder jaar loopt er wel een vos rond, die dan door de dierenambulance wordt gevangen en elders losgelaten. Twee jaar terug zwom er in de herfst zelfs een reebok in de Singel rond. Dat was een heel spektakel. De brandweer haalde het dier uit het water en de dierenambulance bracht het op mijn advies naar Almere, naar de dichtstbijzijnde populatie. Maar ook buiten het stadshart zie je van alles. Een beverrat op een vlotje bij Carré, of een edelhert met een enorm gewei in Noord. Ook zien we geregeld damherten, dat zijn uitbrekers uit de duinen. Dat vind ik maar niks, dat uitzetten van damherten in de duinen, want die verdrijven de daar van nature voorkomende reeën. Andere bijzonderheden zijn dronkaards en junkies, die hier ook in hoge dichtheden voorkomen, en je onderzoek helemaal kunnen verstoren. Vooral de junkies inspecteren op zoek naar verborgen drugs werkelijk alles en nemen je inloopvallen daarbij altijd mee.”

Stadse zoogdieren in de lift “Binnen de gemeentegrenzen zijn inmiddels ruim dertig soorten zoogdieren waargenomen. Vooral met de algemenere gaat het

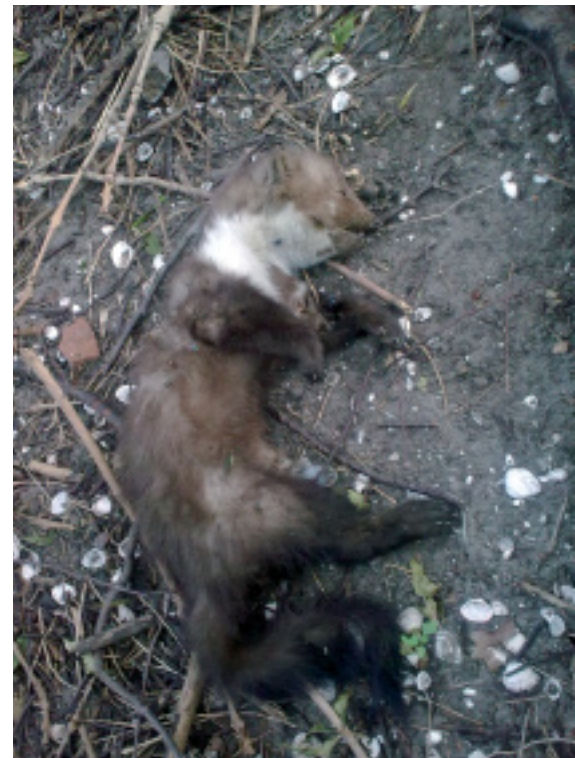
best goed. De vos heeft met 50-100 exemplaren zelfs een maximale bezetting. In het Amsterdamse Bos komt de vos overigens niet voor vanwege alle loslopende honden, maar in Waterland vindt afschot plaats. Ook worden vaak doodgereden vossen gevonden, vooral mannetjes, en met als echt drama ieder jaar wel een zogend wijfje. Wist je overigens dat jonge vossen een heel hoog vogelachtig kekje hebben? Van konijnen barst het ook, vooral langs de stadsranden en op begraafplaatsen. Dat geeft dan weer overlast want ze eten de bloemen op de graven op. Maar konijnen schieten kan het daglicht echt niet verdragen. Voor vossen zijn zij hier het hoofdvoedsel. Het aantal soorten vleermuizen neemt ook toe. Zo is nu ook de rosse vleermuis vastgesteld, en dook de tweekleurige vleermuis op in het Diemerpark. Maar vleermuizen zijn niet mijn favoriete diergroep, die zijn voor echte experts. Bovendien hou ik er niet van om in het donker erop uit te gaan.”

Toekomstige noden “Stadsecologie als aparte eenheid bestaat niet meer, en de nog in functie zijnde stadsecologen worden nu gedecentraliseerd. Maar natuur houdt zich niet aan stadsdelen. Stadsdelen moeten voor zoogdieren goed met elkaar verbonden blijven. Dat vraagt om onderlinge afstemming van beleid en beheer. Ook moet natuur niet de binnenstad worden ingelokt, want daar is niets voor ze. Daarom ontmoedigen wij de natuur door in de punten van de groene banen die vanuit het centrum van Amsterdam naar de randen toelopen een zandbak, een kinderbadje of een grasveld aan te leggen. Verder moeten de stadsecologen de trends bijhouden en daarop tijdig anticiperen. De Amsterdamse zoogdieren kennen veel dynamiek door hun steeds veranderende leefgebieden. Dat betekent dat je veel kansen kan pakken maar ook nieuwe plannen goed moet volgen. Een nieuwe weg moet niet zomaar dwars door een verbindingzone gaan, want dan worden dieren daarop vervolgens doodgereden.”

Waarneming.nl “De jonge generatie natuurwaarnemers is heel goed, maar ze zijn wel erg boekhoudkundig gericht. Waarneming.nl is niets voor mij, ik besteed liever tijd aan voorlichting. Ik heb inmiddels zeven boekjes en een film gemaakt, en ik ben nu in het havengebied hazen aan het filmen. Of ik maak mensen op een andere manier warm voor de natuur. In de

ogen van leken kan je met inloopvallen toeveren. Je maakt voor hen dan echt een ongrijpbare wereld zichtbaar.”

Zoogdier gezien? Hoe hij zichzelf kenschetst? Het antwoord komt snel en beslist: “Ik ben een romantisch natuurgenieter, geen onderzoeker!” Maar wel een natuurgenieter waaraan Amsterdam heel wat kennis over haar zoogdieren en andere natuur ontleent, mede dankzij zijn motto: “Zoogdier gezien: Melchers bellen!”

De eerste gedocumenteerde steenmarter in Amsterdam, 4 juli 2011. Foto Marina den Ouden,

Laatste nieuws

Dat de zoogdierwereld in Amsterdam nog steeds in beweging is, blijkt wel uit de eerste waarneming van een steenmarter op 4 juli 2011. Het betrof een dood exemplaar in de middenberm van de Johan Huizingalaan, gevonden door Sandro Hooft en Frank Hoornhout, werkzaam bij groenvoorzieningen in Stadsdeel Nieuw-West. De marter was toen al enkele dagen dood. Het dier werd begraven, maar is op verzoek van Geert Timmermans, collega van Melchers, weer opgegraven. Samen determineerden zij het dier als steenmarter, een determinatie die door Gerard Müskens aan de hand van de foto's werd bevestigd. Daarna werd het dier opnieuw begraven, maar nu in de tuin van Melchers, in afwachting van transport naar Müskens ter verdere determinatie.